

неприємну і по-своєму симптоматичну: невротичне прагнення всіх східноєвропейців позбутися своєї східноєвропейської ідентичності, мов якоїсь хвороби, і вигадування натомість престижніших ідентичностей – нордичної, центральної, у крайньому разі центрально-східної. Я розумію їх, бо й сам почуваю подібне прагнення. Східна Європа як дискурсивна конструкція розташована надто близько до чорної діри, званої “Євразією”, з червоним велетом (чи, може, карликом) у її глибинах. Кожен, природно, боїться бути засмоктаним у цей простір, проковтнутим і розчиненим. Неприємне тут не так прагнення східноєвропейців політично дистанціюватися від “Євразії”, її корумпованих інституцій та авторитарних практик, як енергійне дискурсивне іншування “сходу”, його есенціалізація та гомогенізація, характерні для класичного колоніалізму. “Нові європейці” явно не прагнуть знищити давні мури, радше – пересунути їх далі на схід.

Поляки в цьому відношенні чи не останній народ у Європі (можливо, ще з частиною прибалтійців і скандинавів), котрий ставить цінності понад інтереси і трактує всерйоз такі давні й напівзабуті в “старому” Євросоюзі терміни, як права людини, громадянські свободи, солідарність, і котрий наївно вважає, що мури справді слід зруйнувати, а не

пересувати далі на схід. Я вдячний їм багато за що, але особливо – за цю старомодну річ, яку вони винайшли і якої вперто не бажають зрікатися, – солідарність.

Понад чверть століття тому один з їхніх блискучих поетів та есеїстів Адам Загаєвський риторично запитував із понурих глибин безпросвітного військового стану: “Що трапиться одного дня – одного чудового дня, – коли Польща здобуде нарешті політичну свободу? Невже та дивовижна духовна напруга, яка характеризує сьогодні польську доволі численну демократичну еліту, раптово зникне? Невже костюли спорожніють? Невже поезія зробиться усього лиш предметом для знуджених фахівців, як це маємо в щасливих західних країнах? Невже кіно стане лиш галуззю розважальної індустрії? Невже всі ті речі, які виникли в Польщі як реакція на загрозу тоталітаризму – речі, врятовані від потопу, захищені від деструкції, піднесені над небезпекою, немов над високим муром, – припинять своє існування в той самий день, коли та небезпека зникне?”

Він не згадав слова “солідарність”, а проте воно відчувається в його словах, у самому їх пафосі – понад мурами, понад кордонами та загорожами. Хоч, може, мені лише так здається – як це часто буває з речами, яких нам дедалі дужче не вистачає.

Тетяна Луньова

НЕДІЛЬНА ПРОПОВІДЬ, РОК-Н-РОЛ І СУПЕРМАРКЕТ: КОРОТКІ НОТАТКИ ПРО МОЛОДІСТЬ, АБО ВРАЖЕННЯ ОДНОГО ДНЯ В КЛІВЛЕНДІ¹

Що б Ви зробили, якби одного сонячного дня прокинулися в місті Клівленді в штаті Огайо? Так, так, уточнюю: у тому Клівленді, що в Огайо, адже в Америці нерідко міста з однаковиськими назвами зустрічаються в різних штатах, і Клівленд – не виняток.

Отож, неділя, сонячний ранок, привітний жовтень – майже такий самий, як у нас; якщо

подивитися на дерева, не одразу й визначиш, що зараз на іншому боці Земної кулі, але насправді Ви там, у Сполучених Штатах. То що б Ви подивилися найперше в цьому місті на березі озера Ері?

Звичайно ж, Зал Слави і Музей Рок-н-Ролу! Клівленд ж бо вважається столицею рок-н-ролу.

¹ Авторка висловлює щирі подяку Раді Міжнародних Досліджень та Обмінів (IREX) за наданий грант на стажування у США протягом жовтня – грудня 2008 року. Це стажування надихнуло її на цикл есеїв-замальовок та есеїв-роздумів, до яких належить і запропонований текст.

Маленька Стара Церква

Так само вирішую я і, щойно прокинувшись та швиденько прибравшись, прямую в даунтаун, як в Америці називають центр міста. Упевнено просуваюся до обраного місця призначення, але по дорозі мою увагу привертає стара кам'яна церква, вона так і називається: Стара Кам'яна Церква. Давня споруда різко контрастує з навколишніми хмарочосами, і я вирішую внести корективи у свій маршрут і зазирнути всередину на хвилинку. У церкві затишно, тихо-урочисто й ...зручно: лавиці зі спинками позбавляють необхідності вистоювати службу.

Я вмощуюся на одній із лавиць й озирваюся навкіл. Красиві вітражі на вікнах пом'якшують яскраве світло золотаво-сонячного дня. Відполіровані труби органа обіцяють мелодійний звук... Переді мною сидить молода пара, вони поводяться пристойно, не обнімаються. Священик, життєрадісний і здоровий чоловік років шістдесяти, саме виголошує проповідь. Він говорить голосно і впевнено, розповідаючи, як йому пощастило в молодості, коли в часи загального сум'яття й неспокою таки знайшов правильний шлях. Він енергійний, але не метушливий. Прекрасно стежить за часом, але не поспішає. Спокійний, упевнений, урівноважений. Очевидно, його не гризуть тривоги й не терзають сумніви.

Слідкуючи за його проповіддю, але тримаючи десь на споді думку про мету своєї сьогоденної екскурсії, я раптом усвідомлюю, що одне дразливе питання крутиться в мені в голові, немов та стара вінілова платівка, яку заїло на одній ноті: чи слухав цей священик рок-н-рол? Тоді, коли він був молодий і коли струміль рок-н-рольного екстазу змішувався з психоделічними експериментами, соціальним протестом і викликом суворій моралі?

Тоді – чи слухав?.. З усього було видно, що тепер він був до рок-н-ролу байдужий.

Я вислизаю з церкви, щойно закінчується ця розважлива проповідь. Ще хвилин п'ятнадцять ходи, і ось – у небо випростуються дві скляні піраміди, які частково проникають одна в одну. Енергійна збуджуюча музика, що голосно лунає перед входом, безпомилково вказує, що я прийшла саме туди, куди хотіла.

Ох, цей Зал Слави Рок-н-Ролу!.. Не даремно я запланувала витратити тут цілий день!.. Гітари, рукописи пісень, концертні костюми й екрани, екрани, екрани – з піснями, коментарями, роздумами і знову піснями, піснями, піснями. Переходячи із зали до зали, піднімаючись із поверху на поверх, я знову і знову чую, бачу, шкірою відчуваю месидж: *“Рок-н-рол – це втілення радості жити молодим”*.

Зал Слави та Музей Рок-н-Ролу

Але так, як обривають струни, так, як вилазять очі з орбіт від надвисокого прискорення, так, як раптом розбивається на тисячі скалок кришталевий софіт, лунає зізнання: *“Зірка рок-н-ролу повинна горіти, зірка рок-н-ролу не може зістаритися і згаснути, вона повинна згоріти”*. Згоріти – значить померти.

І, стоячи в невеликій круглій кімнатці на шостому, останньому, поверсі Зали Слави, я судомно думаю про це. Рок-н-рол дав можливість сповна насолодитися молодістю, підсилюючи барви і звуки, загострюючи відчуття й підігриваючи почуття. Але водночас рок-н-рол започаткував культ нев'янучого нестаріння, що тепер щодня посміхається до нас голлівудськими посмішками неодмінно молодих красунь і красенів та озивається рекламою панацеї від зморшок. Зробивши молодість безцінною цінністю, рок-н-рол залишив одну альтернативу молодості – смерть.

У своїй квінтесенції рок-н-рол не визнає старості і долає її радикально, різко, рішуче й жорстко – максимою або-або: “*або жити молодим, або померти*”.

У світі рок-н-ролу є місце абсолюту. І тому є місце загостреним контрастам. Або яскраве світло – або темрява. Або гучний звук – або тиша. Або пристрасть – або порожнеча. І тоді, тоді, коли настає друге “або” – потьмяніле, стишене, заспокоєно-упокорене – тоді треба набратися мужності й померти.

Клівлендський університет (Cleveland State University)

Я не готова це зробити. І, виповнена й спустошена водночас, прямую до супермаркету: купити необхідні харчі на наступний тиждень.

Я завантажую свій візок продуктами під веселу ритмічну музику. Що це: іронія чи знак, ця рок-н-рольна мелодія? Але я знаю, все простіше й прозаїчніше: муд-менеджмент – один з американських винаходів управління: управління настроєм – рекомендує динамічну життєрадісну музику, щоб стимулювати покупців швидко набирати багато товарів. Я стаю в чергу до каси.

І тут на мене чекає ще одне потрясіння. Підходячи ближче, я шукаю гроші й готуюся посміхатися молодій дівчині, але касирка – літня жінка. Ні, вона не літня, вона дуже стара жінка. Худа-худюща, висохла, з тонкою, зібганою в зморшки шкірою на кістлявому обличчі та руках. Як і всі інші касирки, вона одягнута в білу сорочку з короткими рукавами, з фірмовою яскравою хусточкою на шиї, і цей молодіжний одяг ще більше підкреслює те, що вона до болю безпорадно стара. Вона з усіх сил намагається працювати в тому ж темпі, що й молоді дівчата праворуч і ліворуч. Але вкладаючи якомусь здорованю на візок

упаковку кока-коли, напружується так сильно, що від жалю до неї мене аж нудить.

Треба жити молодим або померти.

Я дістаюся до гуртожитку вже затемна. Розкладаючи харчі на полиці холодильника, вмикаю телевизор. Молоді життєрадісні коментатори CNN вітають якогось із відомих у США проповідників з дев'яносторіччям. Я майже не слухаю, як син поважного іменинника ділиться в ефірі подробицями, у який спосіб родина та друзі поздоровляють довгожителя; пропускаю повз вуха, як коментатор ледве не жартівливим тоном запитує сина ювіляра: “Як Ваш батько ставиться до такого віку?”, а той відповідає: “Ми всі його підтримуємо...”.

Але раптом я напружую всю увагу: син переказує слова цього дідуса-проповідника: “Мене навчили, як треба помирати, але ніхто не розказав мені, як старіти”. І – хоч не з перших вуст, хоч переказані – ці слова звучать безкінечно гірко.

Боже, яке болюче зізнання! Навіть віра, яка приносить людині розраду перед лицем самої смерті, не розраджує в старінні. Невже максима “молодість або смерть” не знає альтернативи?!

Я ставлю воду, щоб заварити собі міцний чай.

“We will, we will rock you!” – лунає з кімнати котрогось із моїх сусідів-студентів.

Тетяна Луньова (друга зліва) разом з іншими учасниками програми UASP у Вашингтоні перед Білим Домом (2008).

Скільки вже років пройшло, а ця пісня не старіє!

Я ковтаю гарячого чаю, заплющую очі й дослухаюся, як ця міцна отрута – “*жити молодим або померти*” – пульсує в моїх жилах...

